

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.

Տ է լ է Ֆ օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Ցայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լիզուով.

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանկուր բառին 2 կոպեկ.

Տ է լ է Ֆ օ Ն № 253.

Հ Մ Մ Ն Ա Գ Ի Ի Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ա Ր Ծ Ր Ո Ւ Ն Ի

Կիրակի, ամսին 14-ին, Քանդակաւոր և Կանգնողական ժա-
մը 10-ին, կը կայանայ հանգուցեալ

Ե Ր Ո Ւ Ա Ն Դ Ղ Ա Ջ Ա Ր Ե Ա Ն Ի

Քառասնորեայ հոգեհանգիստը, որի մասին յայտնում են հանգուցեալի բարեկամները:

1—1

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՒԹԻՒՆ

Բարոյական պարտաւորութիւն. — Ներքին ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Վարակիչ արտերը Բաբուլ.
Նամակ Բաբուլ. Նամակ Ալեքսանդրովի գա-
ւառից. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒ-
ԹԻՒՆ. Նամակ Անգլիայից. Նամակ Պարսկաս-
տանից. Արտաքին լուրեր. — ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. —
ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱ-
ՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պատերազմը:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Միջնորդական երկուքը պէտք է հա-
մարել այն վերաբերմունքը, որ ցոյց տուին
Թիֆլիսի բողոքական ծայնաւորները դէպի
վարձու պաշտօնները: Նորոգիչ ծայնա-
ւորները, առաջին մասնաւոր խորհրդակ-
ցութեան միջոցին, խոստում տուին մի-
մեանց՝ չը ստանձնել վարձու պաշտօններ
բողոքական դուռնայի կողմէն ընտրված
յանձնաժողովներին մէջ: Ծայնաւորները,
շատ քիչ բացառութեամբ, կարողացան հա-
ւատարմ մնալ այդ խոստման և դրանով
պակասեցրին խնամական գործադար-
ութիւն տանելու վտանգը զգալի աստիճա-
նով: Ծանկալի է, որ Թիֆլիսի օրինակին
հետեւելին և մեր երկրի միւս բողոքները

և ծայնաւորի պաշտօնի ճիշդագէտ կատա-
րումը ծանալէր իրեն մի պարտաւորե-
ցուցիչ բարոյական սկզբունք:
Ցաւալի է խոստովանել, որ մայրաքա-
ղաքը, Պետերբուրգը, այդ կողմից տալիս
է վատ օրինակ: Այնտեղ ևս ծայնաւորնե-
րը խօսք տուին միմեանց անվարձ գործե-
լու յանձնաժողովներին մէջ, բայց շատ քիչ
ժամանակից յետոյ դրժեցին իրանց խոս-
տումը և նշանակեցին իրանց գործադա-
րութեան համար ուղիներ և միանալով
վարձատրութիւններ: Ծանալաժողովներին
մէջ շահասիրական, խնամական տարրը
սկսեց մեծ դեր կատարել և բանը այն-
տեղ հասաւ, որ նորերն քաղաքագետը
գարձեց այդ հանգամանքի վրա առան-
ձին ուղարկութիւն և մի պաշտօնական
գեկուցադրի մէջ, որ նա տուեց ներքին
գործերի միջնորդին, յայտնեց թէ «Ա. Պե-
տերբուրգի գումարի մէջ պատաստված
այն սովորութիւնը, որով ծայնաւորների
կոչման հետ միացվում են առանձին ու-
ղիք և վարձատրութիւն, առաջ է բերում
իրականութեան մէջ անցանկալի հետեւան-
քներ: Գաղափարները ստիպված է արձա-
նագրել, որ վարձատրութեան պատճառով
յանձնաժողովներին մէջ մտնում են այն-
քան»

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Ջ Մ Ը

Գարուն է, լեռներն ու դաշտերը ծաղկել են.
Թռչունները թնդացնում են անտառը, առու-
նիկները և ձորերը, ծառերը գարնանը են
ծաղկում: Մի խօսքով ցնծում է բնութիւնը:
Պարտաւորում գրոսնում է մի ջանք, հրեշտա-
կանան աղիկ: Որքան զգոյշ է քայլում
նա. մի գուցէ մի ծաղիկ փչացնէ, կամ միջատ
տորէ: Որքան հրաշալի, որքան գեղեցիկ է
ստեղծված ամեն բան,—այսպէս է մտածում նա.
—բնութեան վճիռն է՝ պիտի սիրել սրանց:

Անցաւ մի տարի, աղիկն ամուսնացաւ. նա
սիրում է մարդուն իր հոգու ամբողջ զօրու-
թեամբ: Յաճախ էին նրանք զօրնում դաշտե-
րում և հիանում բնութեան հրաշալիքներով:
Բնութիւնը իր զարմանալի ներդաշնակութեամբ
միջնորդում էր նրանց մարդկային ամենից նուր-
բական պարտաւորութիւնները: Նրանք ապ-
րում են քաղաքի մօտ, մի համեստ տնակում,
որ ծաղիկների մէջ թաղված մի փնջի էր նմա-
նում: Տունը ներսից մաքուր էր, վայելուչ, բայց
հասարակ: Այստեղ թագաւորում էր սէր, խա-
ղաղութիւն և աշխատասիրութիւն:

Մի տարի էլ անցաւ. նա այժմ մայր է և
մանուկի անկողին մօտ նստած՝ սպասում է, թէ
երբ պիտի մանկիկը ծաղկէ և իրան բողոքա-
րացնէ: Բայց ահա դուռը բացվեց, ներս մտաւ
մի ծանօթ մարդ:

—Պատերազմ է, ասաց նա—հայրենիքը պա-
հանջում է իր զաւակներին:

Կինը վախեց:
Շաչեցին սրբերը, փայլեցին հրաշանքները և
կորիճ ու յանդուգն երկտասարդները պատե-
րազմ գնացին:

—Ուրա, ընկերներ, գոչում են նրանք, մեր գոր-
ծը սուրբ է, ճշմարտութիւնը ոտնատակ է եղած:

Գոչում է երկիրը նրանց ոտների տակ. գոչե-
նա լաց է լինում... բայց ոչ, նա ուրախ է, որ
այդպիսի հերոսներ է ծնել: Հայրենիքի բոլոր
սէրն է նրանց առաջնորդողը. ցուրտն ու
տաքը ոչինչ են:

Որոտում են թնդանութիւնները, դուռն է գետի-
նը, կիրճերը նրանց արձագանք են տալիս:
Հրամանատարն առաջնորդում է:

—Նըբայրներ, կանչում է նա, մեզ կհանր ու
արեւ ճաշող հայրենիքը մեզինց դո՛ւք է պա-
հանջում. աշխարհն ուղում է իմանալ՝ ես ո՞ւմ
է արդեօք մեր երակներում մեր անմահ պապերի
արիւնը թէ ոչ: գիտե՞ք պաշտպանել մեր փառքն
ու պատիւը: Ընկերներ, ցոյց տանք, որ մեր
բաշ նախնիքների արժանաւոր գաւազներն ենք.
ապացուցենք, որ հայրենիքի ու կրօնի համար
ընդունակ ենք զո՛ւնքուլ...

—Ուրա... ուրա... գոչեցին հազարաւոր բե-
րաններ:

—Ուրա... ծայնեց ամբողջ շրջակայքը:
Շաչեցին սրբերը, փայլեցին հրաշանքները և
երկիրը կրկին դողաց:

Մատաղահաս կինը տխուր ու գունատ՝ նըս-
տած պատուհանի առաջ, դէպի հեռուն է նա-
յում: Ամեն տեղ գարուն է, սքանչելի է բնու-
թիւնը. խեղճ կնոջ աչքերից արտասուքներ են
գլորվում. նա նայեց անկողնում պառկած մա-
նուկին. արդեօք սա ևս զո՞ւն է թէ ինչ է պա-
տահել... Ոչ... նա միայն ժողովում է. և որքան
անհոգ է այդ ժպտը. այդպէս խնդում են
միայն երկնքի հրեշտակները: Մայրը գրկեց նը-
րան, սեղմեց իր կրծքին և գծվածի պէս սկսեց
համբուրել և արտասուքով լուսնայ նրա շիկա-
հեր գլուխը: Նա ցոյց է տալիս այն ծառերը,
թփերն ու հեռու լեռները, որտեղ սիրելի հայ-
րիկն է գտնվում. նա երգում է ազնուութիւն,
բարութիւն և մարդկային ամենաբարձր պար-
տականութիւնները...

Թնդանութիւնները կրկին որոտային և մայր եր-
կիրը կրկին գոչաց...

պիսի անձինք, որոնք ամենեւին չէին ընտր-
վի, եթէ ծայնաւորներին դեկավրէր գոր-
ծի հուժկունք:

Հաւանականութիւն կայ, որ ներքին
գործերի միջնորդութիւնը, աչքի առաջ
ունենալով թէ այդ և թէ ուրիշ բողոքա-
ների մէջ տեղի ունեցած անպատեհու-
թիւնները, յատուկ շրջաբերականով կը
յիշեցնի բողոքային կանոնադրութեան
այն յօդուածը (§ 58), որ ասում է թէ
ծայնաւորը իր ծայնաւորական պարտաւո-
րութիւնները պէտք է կատարէ անվարձ,
բացատրելով, որ ծայնաւորական պար-
տաւորութիւն միայն այն չէ համարվում,
երբ ծայնաւորը մասնակցում է դուռնայի
խնամքին, այլ և երբ նա գործում է դու-
ռնայի կողմից ընտրված յանձնաժողովնե-
րի մէջ:

Շատ ցաւալի է, որ բողոքային ինք-
նավարութեան մէջ գործողները իրանք
չեն կարողանում համակվել այդ ինքնա-
վարութեան ոգով, նրա գաղափարական
հուժեղութեամբ և իրանց ազատ կամքով չեն
հրաժարվում վարձու պաշտօններից, մի-
շէ որ իշխանութիւնը նրանց չը յիշեցնի
հասարակական գործիչի պարտաւորու-
թիւնները և սահմանի օրէնսդրական կամ
վարչական ձեռով սանձահարող կանոններ
այդ գործիչի համար: Ամօթ է:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Պետերբուրգի բարձրագոյն դպրոցների ուսա-
նողները վճռեցին չը ստանալ իրանց ընթերցա-
րաններում «Новое Время» լրագիրը և այդ մա-
սին յայտարարեցին մայրաքաղաքի համարեա
բոլոր լրագիրներում: Ամենից առաջ այդ վճիռը

Ուշ գիշերին, հեղիկ ու հանդարտ, չըջակա-
յում ազոտ լոյս սփռելով, կարծես երկրի կրծ-
քից բարձրացաւ բոլորակ լուսինը: Մտադրա-
յնա բարձրացաւ մեզ ծանօթ տան վրա, նայեց
և տեսաւ: Մայրն իր անմահ գաղափարին ընդ-
էր դնում և երգով պատմում այն ամենը, ինչ
որ իրեղալական ու մաքուր է:

Այդտեղից բարձրացաւ նա տաճարի գլուխը և
սեղ բարոյի ծայնը: Միւրիւր ընկերիկ, ինչպէս
եղել են սիրուն, իմացիւր, որ միայն այդ սկզբ-
ունքն է բարձրացնում մարդուն...

Այստեղից էլ բարձրացաւ գիտութեան սրբա-
րանի գլուխը. խօսում է հեռուորը, բարոյագի-
տութիւն և փիլիսոփայութիւն, ահա այն զոյգ
թիւներ, որոնցով մարդ մինչև Նրկնային թափու-
ն է բարձրանում:

—Որքան բարձրացել են մարդիկ—մտածեց
լուսինը և առաջ լողաց:

—Բայց Աստուած իմ... այս ինչ է... ուրեմն
նախկին լսածներս բոլոր տակ մարդիկ միմեանց
արիւն են ծծում, մրմնջալ նա,—ուրեմն մար-
դու հոգում դեռ նրա գաղափարային հակութիւնն
են թագաւորում. ինչ լսեցի և ինչ եմ տեսնում:

Ամբողջ հովիտը ծածկված է դիակներով. ա-
մեն տեղ հաւաքանք ու անէծք, ամեն ծիւ-
նեղված է արեւնով: Լուսինը հեռուն նայեց և
ծիծաղեց: Այնտեղ թափված է սեռածներն մի
անպիսի կոյտ. իսկ զայլը, օգտվելով տիրող
լուսնից, երկնոտութեամբ նրանց է մօտե-
նում: Բայց ահա նա մի ծանօթ դէմք է տես-
նում ընկածների մէջ. ճիւղեղ է տեսել նրան:
Այն, այժմ միայն յիշեց... Դրան սպիտակ
տանն է տեսել իր նազելի ամուսնու գրկում,
ճիւղեղ այնտեղ, ուր այժմ մայրը օրօրում է զա-
ւակին:

Խեղճ մայր, խեղճ երեխայ...

Մի օր էլ անցաւ. մուլ գիշեր է, մեղմ անձ-
րն է մաքուր: Սպիտակ տանը խեղճ մայրը
քաղցած նստած է, ծնկների վրա իր գաղափա-
րին է տաքացնում. նրա տունը այժմ կողոպտ-
ված է: Դրսում տխուր ունում է շունը. գուցէ

լոյս հանեցին Լեռնային ինտալտուտի ուսանող-
ները և Սովորին շտապեց անուանել ուսանող-
ների վարձուքը «յիմարութիւն»: Սակայն այժմ,
երբ այդ «յիմարութեան» օրինակները շտապ-
ան, Սովորին ստիպված եղաւ պոչը ծալել և
լուսնին ոսկի համարել: Առհասարակ, քամե-
լիծի և դրական հոգեմաղցի մեծագոյն օրինա-
կը ներկայացնող Սովորին, ինչպէս ասում են,
չաւ խրվեց: Փետրվարի 20-ին, ինչպէս յայտ-
նի է, տեղի ունեցան ուսանողական խառնա-
կութիւններ: Սովորին շտապեց իր միտքը յայտ-
նել այդ առիթով և, ի հարկէ, յայտնեց այն-
պէս, ինչպէս կարող էր միայն Սովորինը յայտ-
նել: Նա ասաց, որ ուսանողութիւնը այս դէպ-
քում վարվել է գործարանական բանուորների
նման, որոնք խօսք մի են անում և գործադու-
անում. բայց թող իմանան ուսանողները, որ
կառավարութեան համար ոչինչ բան է փակել
բարձրագոյն դպրոցները և անել. «Չէք ուզում
սովորել, մի սովորէք»: Ի՞նչ կը կորցնէ պետու-
թիւնը, ասում էր Սովորին, եթէ բարձրագոյն
դպրոցների ամբողջ ուսանողութիւնը, այդ բո-
լոր 20,000 երկտասարդները գործադու անէին
և դուրս գնային ազատ շրջելու: Այդ խօսքերի
դէմ սաստիկ բողոքեց ուսաց յայտնի իրաւա-
գէտ Կ. Արսենյեւի: Առաջ բերելով այն հանգա-
մանքը, թէ Ռուսաստանը որքան կարօտ է
բարձրագոյն կրթութեան տէր մարդկանց, նա
ասաց թէ անտեղի են Սովորինի խօսքերը, թէ
իր հայրենիքի բարբը աչքի առաջ ունեցող
մարդու համար այնքան հեշտ չը պիտի լինի
ասել. «Ի՞նչ կայ, թող մի բանի տարի էլ ուսանու-
ղութիւնը չը լինի»: Այժմ նոյն յանդիմանու-
թիւններն է ուղղում Սովորինը դէմ նոյն իսկ
գաւառական մի այնպիսի համեստ լրագիր,
որպիսին է «Новое Время», մի լրագիր, որի
դոյութիւնը գուցէ միայն Լիւբավայում է յայտնի:
Նա ասում է.

Եթէ այդ 20,000 սնդակազմ, առողջ մար-
դիկ իսկապէս չը կամենային էլ սովորել, նոյն

քաղցած է, գուցէ նախազգում է, որ սիրելի
տէրն այլ ևս կենդանի չէ. բայց գուցէ և հարց-
նում է. «Եթէ մարդիկ մնում, մեծանում և
սովորում են ի՞նչ նրա համար, որ պատառու-
տեն միմեանց»: Այդպէս չէ. սխալ է այդպէս
մտածել. մարդն ուրիշ նպատակ ունի: Բայց
նր է...

Տանը մնալն այլ ևս վտանգաւոր էր. թշնա-
մին մօտենում էր, այդտեղից անհրաժեշտ էր
փախչել և խեղճ կինը դուրս եկաւ:

—Բայց ո՞ր դնամ, հարցնում էր նա ինքն
իրան և արտասովում:

—Այո, այո, կը գնամ քաղաք, ազգականներին
մօտ, մինչև մարդու վերադարձը. բայց հարկա-
ւոր է լըրան կողմով գնալ, ճանապարհը վտան-
գաւոր է:
Հիւանդ ու քաղցած, նա գրկեց երեխային ու
ճանապարհ ընկաւ: Յիշատակութիւնն ու քաղցը
մի կողմից, երկուրդ միւս կողմից նրան բոլոր-
ովին թուլացրել էին, այնպէս որ ոտները չէին
հնազանդվում. շատ տեղ ընկաւ. նա, շատ տեղ
բարձրացաւ, վերջապէս հասաւ լըրան գլուխը:
Բայց յանկարծ մի սուր ճիւղ արձակեց և փուլեց
գետին...

Լուսինը կրկին ամպերի տակից դուրս նայեց:
Բայց ո՞ր է սպիտակ տունը, ուր սէրն ու աշ-
խատանքը այնքան ներդաշնակ կերպով միացած
էին: Նա այլ ևս չը կայ:

Ջարձաքած առաջ սողաց լուսինը և նայեց
դաշտին: Դիակները փռված են միմեանց վրա.
Իսկ այնտեղ, լըրան գլխին, այն ինչ կին է: Հնա-
րա մի և նոյն մայրն է, որ այնքան բարի ու
առաքին էր, որ մի միջատ արորեղաց անգամ
զոչւանում էր, որ այնքան սիրալիր կերպով
գործադուրում էր իր գաղափարին: Նա այժմ մե-
ռած ընկած էր մարդու մօտ. իսկ մի բանի քայլ
հեռու ընկած էր անհնչացած ու ստանալ մանուկը:
Լուսինը ծածկեց իր երեսը, իսկ սևաթոյր
գիշերը իր քօղի տակ ամեն ինչ ծածկեց...

Թարգմ. Յ. Բ. Սաւրկեան

Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Мелик. ул. № 13.